

Prensa lliure a la xinesa

JOAQUÍN LUNA

El vice-alcalde de Pequín, Wang Baosen, es va suïcidar l'abril passat. Un tret i moltes ombres. Era objecte d'una investigació sobre «crims econòmics», l'eufemisme oficial per descriure la corrupció, la malaltia més perillosa i estesa de la Xina, font de passats, presents i futurs problemes d'estabilitat. La premsa de Pequín va ometre el fet. En canvi, el «Diari de Pequín» va publicar un titular molt significatiu: «Mort o suïcidi?». El text suggeria que un famós poeta clàssic, Qu Yuan, no es va treure la vida com assegura la història sinó que fou executat per ordres de l'emperador i tot fou manipulat per tal de justificar un suïcidi. És a dir, un recurs perfectament familiar per als lectors espanyols de certa edat.

Que ningú no s'enganyi. La impressionant reforma econòmica experimentada per la Xina des de 1978 no ha estat acompanyada d'un alliberament polític paral·lel. El vice-alcalde de Pequín se suïcida i cap mitjà de la capital difon la notícia, excepte entre línies, com en els vells temps de la mal anomenada «revolució cultural», la convulsió del decenni dels 60 i un dels moviments obscurantistes més nocius del segle XX. En canvi, els mitjans de comunicació xinesos —televisió a part— són molt lluny del panorama gris i monocolor d'abans el 1978. Malgrat els dirigents xinesos, atrapats en la dinàmica d'una reforma feta per continuar al poder, la premsa de la Xina ha guanyat en llibertat (excepte en informació política).

Des de la proclamació de la República Popular el 1949 fins a la presa del poder per Deng Xiaoping el 1978, a tota la Xina sols hi havia cent diaris i revistes. L'hegemonia corresponia a l'inevitable «Diari del Poble», la versió xinesa de «Pravda», que va assolir tirades de sis milions d'exemplars. A finals de 1992, la Xina tenia 1.635 diaris censats i la difusió del «Renmin Ribao» o «Diari del Poble» s'havia reduït a tres milions d'exemplars (la majoria subscripcions de centres oficials i empreses públiques).

Quan la matança de Tiananmen —per cert, fins i tot alguns mitjans europeus la descriuen ara com a «succés»—, va circular per Pequín una frase atribuïda a Deng Xiaoping: «quan a l'estiu obres les finestres per tal que entri la fresca, també entren les mosques». Malgrat la voluntat dels dirigents, a la Xina està sorgint una premsa «lliure». Lliure en consonància amb l'esquizofrènia actual de la Xina, un país les lleis del qual proclamen «l'economia de mercat socialista». La línia divisòria entre el publicable i el censurat, en aquesta societat que s'està espavilant, és més o menys clara: llibertat de premsa fàctica sempre i quan no s'entri dins l'esfera de la política i de la vida —escassament exemplar— dels dirigents del Partit Comunista Xinès.

Amb la fresca econòmica han entrat les «mosques» ideològiques. Els subsidis a la premsa han minvat i la consigna beneïda i oficial és que cada mitjà ha de procurar augmentar el seu finançament propi. Les noves publicacions han de guanyar-se els lectors, com a qualsevol país lliure. A primera vista, ha sobresortit amb força la premsa «tabloide», amb gran quantitat d'històries i comentaris sobre la vida dels «famosos», molt en la línia de certa premsa de gran èxit a Taiwan i Hong Kong. Els xinesos han descobert a la dècada dels 90 el plaer de veure com

dues actrius joves s'acusen de tenir la sida o de flirtejar amb homes casats (portada del «Cap de setmana del Sud», editat a Canton) o com un mitjà històric, el «Wenhui Bao» de Shanghai, dedicava tota la seva portada a un anunci publicitari de refrigeradors. Aquesta via, emparada en el recolzament oficial al lucre, ha dut l'aparició d'històries «socials»: serveis que no funcionen, sexualitat, denúncia de la corrupció a petita escala... i que sempre hi hagi «missatge», problemes humans, etcètera. La via comercial ha obert aquesta escletxa d'aire fresc, que conviu —l'esquizofrènia esmentada— amb els peculiars despatxos de l'agència «Xinhua» o amb els dictats oficials que mantenen el llenguatge tronat dels millors temps del comunisme de l'URSS o de l'era Mao. En contrapartida, la veritat és a vegades el xai sacrificat pels col·legues xinesos, que han passat d'escriure al dictat a un espai professional on tot s'hi val. Aquesta primavera, el «Diari de la Joventut de Shenzhen» va publicar una història d'impacte —recollida fins i tot per Reuters— que denunciava un taxista que es va negar a transportar una dona malalta. A causa de la negligència, la dona va morir abans d'ingressar en un hospital i un tribunal va condemnar el taxista a dos anys de presó. La versió va despertar la desconfiança de les autoritats i fou oberta una investigació. Tot era un invent del diari de Shenzhen, la publicació del qual fou suspesa un mes per les autoritats.

102

Les «mosques» d'aquesta obertura del mercat a la professió no són diferents a les de la resta de la societat: la creixent corrupció. Vaig entendre el problema una nit de 1993, al vestíbul del luxós hotel China World. Un bon amic periodista, a qui vaig conèixer el 1988, em va explicar joïós que acabava d'aconseguir la contractació d'un gran anunci d'una empresa. El meu amic, aliè a qüestions ètiques «occidentals», rebria una

comissió de l'anunci i, em temo, escriuria el corresponent reportatge (al dominical del «Diari del Poble»!). La pràctica és estesa i el «sobre» funciona sense sofisticacions i de forma generalitzada, em comentava una font diplomàtica espanyola. La Xina s'ha llençat dins del capitalisme «a la brava». El règim ha tolerat i fomentat que tothom faci el que pugui a l'hora de guanyar-se la vida. La corrupció, molt estesa a Àsia, cavalca per tota la societat xinesa. Té alguna cosa de mal menor per a una població que va patir molt sota el puritanisme socialista de Mao.

Els periodistes, com a escriptors o intel·lectuals, han viscut un sistema dictatorial molt perfeccionat i menys estrident que a l'URSS. La dissidència amb prou feines ha surat i les autoritats no han necessitat «gulags» o psiquiàtrics. L'únic dissident visible que tenia la Xina es diu Fang Lizhi, l'astrofísic «inventat» pels Estats Units i exiliat després de la matança de 1989. La mateixa sort que el periodista Liu Binyan, una ploma atrevida que va servir els interessos de la reforma al principi però que va haver d'abandonar el país quan era un «Pepito Grillo» inutilitzable i incòmode (la seva sortida va coincidir amb Tiananmen i Liu Binyan ja no va tornar). Malauradament, el periodista és sovint un peó del poder, que mata o mor quan interessa. Poca cosa més.

La premsa xinesa viu encara sota la síndrome de Tiananmen. La jerarquia va descobrir aleshores quant de perillós era afluir les regnes i deixar que els mitjans de comunicació parlessin més o menys lliurement. Un nucli influent —com l'agència Xinhua— va prendre partit pel sector més reformista del PC xinès, identificable amb el secretari general Zhao Ziyang. La derrota política d'aquest líder i el posterior esclafament de la revolta van acabar amb una efímera i anàrquica llibertat de premsa. El

poder va extreure la lliçó i mai més ha tolerat que un mitjà de comunicació pensi pel seu compte a l'hora de parlar de política. En aquest terreny, la premsa d'avui és menys lliure que la de 1988 i principis de 1989.

Un altre efecte de la síndrome de Tiananmen ha estat el càstig a la premsa occidental. La sorpresa i el desconcert inicial van permetre que el món seguís en directe una repressió brutal en ple centre de Pequín. Des d'aleshores, l'aparell policial ha fet tot l'inimaginable per entorpir la ja de per si difícil tasca dels corresponents estrangers, alguns dels quals —com Nicholas Kristof del «New York Times», avui a Tòquio, o Lena Sun— van rebre amenaces obertes i registres domiciliaris encaminats a desemascarar les seves fonts xineses. Des de la incòmoda vigilància a la porta dels seus domicilis fins a les «punxades» als seus telèfons. Aquestes tàctiques han provocat la detenció d'algunes fonts i un clima d'intimidació que ha minvat lleugerament però que fou irrespirable entre 1989 i 1992. És difícil recordar en catorze anys de professió un tràmit informatiu tan ridícul i ultratjant per a la intel·ligència humana com les rodes de premsa setmanals del ministeri d'Assumptes Exteriors a Pequín. Setmana darrera setmana, el portaveu de torn es limitava a negar l'innegable malgrat la minuciosa precisió de les preguntes. Eren unes topades molt pedagògiques —amb preguntes afinadíssimes— i fins i tot útils per als qui estàvem acostumats a la retòrica ambígua i extensa de la forma de preguntar del periodisme espanyol (recordo un famós radiofonista espanyol preguntar a Gorbtxov al Kremlin «com està el nostre heroi?», mentre a Madrid diuen simplement «oye, ministro»).

El control del poder a la Xina sobre la premsa nacional i estrangera és de ferro des del moment en què ningú no sap res

del parador de Deng Xiaoping el darrer any o quan es construeixen històries a partir de petits detalls d'impossible contrast. El secretisme polític és contundent i és fàcil llegir avui les mateixes anàlisis edificades a l'aire de fa cinc o deu anys. Els optimistes —i el Departament d'Estat a Washington— creuen que l'escletxa informativa del present portarà la llibertat d'informació de demà. Almenys, encara que sigui a base d'actrius de poques llums, la premsa xinesa s'està exercitant en el noble art de vendre diaris mitjançant portades atractives. Ja arribarà el rigor informatiu.